

TOMASZ J. SZUTKOWSKI

Uniwersytet Szczeciński

Toponimy jako środki wtórnej nominacji (na materiale frazeologizmów z komponentem onomastycznym we współczesnym języku rosyjskim i polskim)

Zjawisko wtórnej nominacji jednostek językowych na różnych poziomach struktury języka skupia w ostatnim czasie uwagę wielu badaczy. Dotyczy to zwłaszcza szeroko pojętych zagadnień współczesnej onomastyki, szczególnie w odniesieniu do aspektu funkcjonalnego pochodnych nazw własnych w słowniku i w tekście, w strukturze metafory i metonimii, czy też użycia nazw własnych w przestrzeni komunikowania masowego¹. Wielość i różnorodność procesów deonimizacji najdobitniej świadczy o ogromnym potencjale wtórnego zastosowania jednostek onimicznych. Należy jednak w tym miejscu zaznaczyć, że przy analizie tego rodzaju zjawisk trzeba mieć na uwadze nie tylko aktualnie zachodzące transformacje, choć niewątpliwie bardzo istotne, lecz także funkcjonowanie onimów w „zakrzepłych” strukturach, do których zaliczają się liczne i bogate pod względem jakościowym związki frazeologiczne. Przedmiotem niniejszego artykułu jest właśnie próba analizy tych związków, w których komponent onomastyczny stał się środkiem wtórnej nominacji językowej i zarazem elementem motywującym znaczenie całego frazeologizmu.

Jednym z kluczowych założeń teoretycznych wtórnej nominacji jest to, iż przenoszeniu nazw pierwotnych (w tym przypadku onimów) na nowe obiekty

¹ Por. B. Dereń, *Pochodne nazw własnych w słowniku i w tekście*, Opole 2005; M. Rutkowski, *Nazwy własne w strukturze metafory i metonimii*, Olsztyn 2007; K. Skowronek, M. Rutkowski, *Media i nazwy. Z zagadnień onomastyki medialnej*, Kraków 2004; С.М. Толстая, *К понятиям апеллятивизации и онимизации*, [w:] *Ономастика в кругу гуманитарных наук. Материалы международной научной конференции, Екатеринбург, 20–23 сентября 2005 г.*, Екатеринбург 2005, s. 24–27.

rzeczywistości pozajęzykowej towarzyszy proces uwikłania ich w nowe konteksty². Może on zachodzić zasadniczo w dwojaki sposób: 1) kiedy onim zyskuje wtórny status nominacyjny w izolacji, w tzw. kontekście zerowym, oraz 2) kiedy umieszczony zostaje w ramach nowej struktury składniowej, w tzw. kontekście syntaktycznym. W związku z tym B. Dereń zaproponowała następującą typologię eponimów: 1) eponimy w izolacji (np. *Oświęcim, Katyń, Kowalski i Szmidt*); 2) eponimy będące elementem luźnych konstrukcji składniowych (np. *wyjść z Jalty, kolejka do Brukseli, stać się Bliskim Wschodem*); 3) eponimy będące częścią konstrukcji o różnym stopniu typowości (np. *powiatowi i stołeczni Carringtonowie, tutejsze Hollywood, uwspółcześniony doktor Judym*); 4) eponimy będące komponentem związków frazeologicznych i konstrukcji frazeologizujących się (np. *stajnia Augiasza, polityka Balcerowicza, teczki Pandory*)³. Do tej ostatniej, interesującej nas grupy autorka zalicza nie tylko ustabilizowane językowo i kulturowo jednostki frazeologiczne, lecz także związki wyrazowe o różnym stopniu sfrazeologizowania, czyli frazemy⁴.

Z procesem wtórnej nominacji w odniesieniu do jednostek proprialnych wiąże się jeszcze jeden istotny problem natury teoretycznej. Chodzi tu mianowicie o rozróżnienie deonimizacji oraz apelatywizacji. Pojęcia te, często utożsamiane, w ujęciu M. Rutkowskiego uzyskują odmienną interpretację. Przez deonimizację badacz rozumie „szersze zjawisko osłabienia i/lub zerwania związku denotacyjnego, uchylecia/zniesienia sztywnej desygnacji”, natomiast przez apelatywizację – „ustanowienie nowej jednostki leksykalnej”⁵. Inaczej mówiąc, w pierwszym przypadku onim traci przysługujący mu atrybut proprialności okazjonalnie, tekstowo, z kolei w drugim – nabywa statusu apelatywu, zachowując jedynie formalną tożsamość ze swym leksykalnym pierwowzorem.

Łatwo zaobserwować, że w przypadku związków frazeologicznych i ich komponentów onomastycznych będziemy mieli do czynienia raczej ze zjawiskiem apelatywizacji niż deonimizacji. Są to bowiem konstrukcje nie okazjonalne, lecz ustabilizowane, odtwarzane w procesie mowy w gotowej postaci. Nazwa własna jest w nich elementem obligatoryjnym, niewymiennym, którego status można by określić jako konstytuujący dla całej jednostki. W kontekście zaproponowanej przez B. Dereń typologii należałoby zakwalifikować pierwsze trzy grupy eponimów jako reprezentację deonimizacji, a tylko czwartą – frazeologiczną – jako przykład apelatywizacji.

Powstanie onimu wtórnego na podstawie onimu bazowego wiąże się z wyborem określonej, wybranej i najbardziej istotnej z punktu widzenia nadawcy cechy semantycznej. Zatem proces wtórnej nominacji pociąga za sobą zawężenie potencjalnego kontekstu użycia danej jednostki wyjściowej. W przypadku nazw

² B. Dereń, *op. cit.*, s. 37.

³ *Ibidem*.

⁴ Por. W. Chlebda, *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Łask 2003.

⁵ M. Rutkowski, *op. cit.*, s. 29.

własnych nie bez znaczenia pozostaje ich swoista struktura semantyczna. Oprócz specyficznego znaczenia leksykalnego (w którego skład wchodzi trzy komponenty obligatoryjne: denotatywny, strukturalny i sygnifikatywny, oraz dwa fakultatywne: pragmatyczny i etnokulturowy) mają one jeszcze bardzo istotną w tej strukturze treść onimiczną, realizowaną i aktualizowaną na poziomie komunikacji. Jest to charakterystyczny zasób informacji o obiekcie rzeczywistości pozajęzykowej nominowanym za pomocą danego onimu. W dużej mierze zasób ten jest zmienny, dynamiczny, uzależniony od wiedzy poszczególnych użytkowników języka. W skład treści onimicznej wchodzi ponadto tzw. znaczenie asocjacyjne, powstałe w związku z szeroko pojętymi cechami referenta, ujmującymi jego właściwości fizyczne bądź psychiczne, wytwory działalności i uczestnictwo w życiu społecznym (np. *Fryderyk Chopin* to wybitny kompozytor epoki romantyzmu)⁶. Ten specyficzny typ znaczenia, nazywany też niekiedy znaczeniem konotacyjnym, okazuje się konstytutywny właśnie w procesie wtórnej nominacji⁷. O skali i różnorodności omawianego zjawiska świadczy chociażby *Словарь коннотативных собственных имён* Е.С. Отина⁸, poświęcony specjalnie tej językowej problematyce⁹.

Onim jako komponent związku frazeologicznego zasługuje w mojej ocenie na odrębne potraktowanie. Podobnie sądzi m.in. N.A. Maksimczuk, który postuluje wprowadzenie specjalnego terminu „frazeonim”. Badacz definiuje go jako kompleksową jednostkę onomastyczną w strukturze frazeologizmu łączącą w swojej semantyce cechy nazwy własnej i frazeologizmu, wyrażając je na tle asocjacyjno-kulturowym. Frazeonim pełni funkcję wyrazu kluczowego w składzie jednostki frazeologicznej, a jego kompleksowy charakter przejawia się w swoistym, trwałym powiązaniu z funkcjonalną mikrosferą, czyli jednostką frazeologiczną. W charakterze frazeonimu może wystąpić każdy, dowolny onim, niezależnie od typu obiektu, jaki oznacza¹⁰. Należałoby jeszcze dodać, że onim dysponuje specyficznymi możliwościami motywacyjnymi. Proces formowania znaczenia jednostki frazeologicznej z udziałem nazwy własnej uzależniony jest od wspomnianej już struktury semantycznej i zachodzi w trojaki sposób:

1) komponent onomastyczny wniósł określoną część swojej treści onimicznej w pierwotne znaczenie prototypu wyrazowego, która jednak z synchronicz-

⁶ Z. Kaleta, *Znaczenie nazw własnych w ujęciu językoznawców*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, Warszawa–Kraków 1998, s. 26.

⁷ Por. Е.Л. Березович, *Теория коннотации в современной лингвистической семантике и ономастике*, [w:] *Ономастика в кругу гуманитарных наук...*, s. 10–13.

⁸ Е.С. Отин, *Словарь коннотативных собственных имён*, Донецк 2004.

⁹ Postulat skonstruowania podobnego słownika w polszczyźnie podnosi w swej monografii B. Dereń, *op. cit.*, s. 69–70.

¹⁰ Н.А. Максимчук, *Фразеоним как функциональная ономастическая единица*, [w:] *Русский язык: исторические судьбы и современность. III Международный конгресс исследователей русского языка. Труды и материалы*, сост. М.Л. Ремнёва и А.А. Поликарпов, Москва 2007, s. 170.

nego punktu widzenia jest już całkowicie zatarta, nieczytelna (np. *odkryć Amerykę* – ‘dowieść czegoś oczywistego lub tego, co zostało już dowiedzione’; *oślica Balaama* – ‘o człowieku małomównym, nieśmiałym, który niespodziewanie się odezwał lub zaprotestował’; *идти/пойти в Каноссу* – ‘подчиняться кому-л., обладающему большей властью, авторитетом, после предварительного отказа от подчинения’; *ходить Фофаном* – ‘ходить важно, надменно, задрав голову и выпятив живот’);

2) komponent onomastyczny wniósł określoną część swojej treści onimicznej w pierwotne znaczenie prototypu wyrazowego i jest ona nadal czytelna, jawnie odczuwalna na poziomie znaczenia frazeologicznego (np. *słoń a sprawa polska* – ‘każda rzecz, każdy temat może się wiązać z kwestią polską’; *angielska flegma* – ‘opanowanie, zimna krew przypisywane Anglikom’; *Америка для американцев* – ‘в дела американских континентов нельзя допускать вмешательства’; *общеевропейский (общий европейский) дом* – ‘сотрудничество всех европейских государств, о концепции равноправных и дружественных отношений между всеми государствами Европы в духе нового политического мышления, исходящей из представлений о целостности общеевропейской цивилизации’);

3) komponent onomastyczny zachowuje na poziomie znaczenia frazeologicznego tylko swoje znaczenie kategoriałne (np. *szybki Bill* – ‘o kimś działającym zbyt szybko, impulsywnie, bez zastanowienia’; *cnotliwa Zuzanna* – ‘młoda kobieta zdobywana przez znacznie od niej starszych mężczyzn’; *два Аякса* – ‘о двух неразлучных, верных друзьях’; *Геркулес (Геракл) на распутье* – ‘о человеке, стоящем перед необходимостью решительного выбора’)¹¹.

Omówione zależności motywacyjne jednoznacznie pokazują, że onim jako komponent jednostki frazeologicznej zajmuje w jej strukturze osobliwą pozycję. Jest niewątpliwie elementem konstytutywnym, obligatoryjnym, niepodlegającym wymianie komponentowej, a ponadto pełni funkcję swoistego „nośnika” etno-kulturowego, tak przecież istotnego w całym zasobie frazeologicznym dowolnego języka. Szczególnie w pierwszym wskazanym typie czynnik konotacyjny¹² odegrał decydującą rolę w procesie kształtowania się semantyki związku frazeologicznego, choć – na skutek frazeologizacji – uległ on zatarciu. Komponenty onomastyczne podlegają w tych konstrukcjach procesowi apelatywizacji i uzyskują nowy, wtórny status językowy o charakterze stałym, nieokazjonalnym czy też doraźnie tekstowym.

Specyfika wtórnej nominacji na płaszczyźnie zjawisk frazeologicznych z komponentem toponimicznym ma podstawy teoretyczne analogiczne do omówionej problematyki. Jednak pomiędzy dwiema zasadniczymi grupami onimów, tj. antroponimami i toponimami, daje się zauważyć istotne różnice. Po pierwsze,

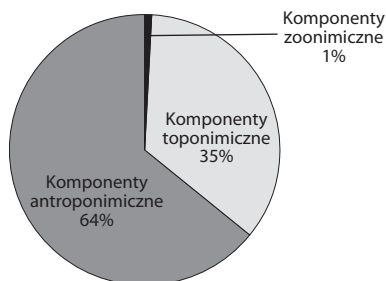
¹¹ Т. Шутковски, *Оним как средство мотивации фразеологического значения в русском и польском языках*, [w:] *Россия–Польша: филологический и историко-культурный дискурс*, под ред. С.Г. Шулежковой, Магнитогорск 2005, s. 513.

¹² Пор. Ю.П. Солодуб, *Роль словесного комплекса-прототипа в реализации коннотативных возможностей фразеологизма*, Филологические Науки 1996, № 1, s. 67–79.

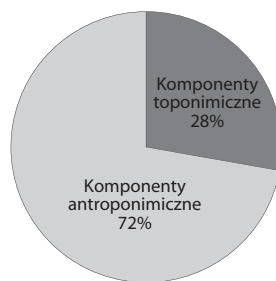
antroponimy jako nazwy własne człowieka wiążą się najściślej z nim samym, z jego środowiskiem społecznym i kulturowym; toponimy jako nazwy miejscowe odnoszą się bardziej do zjawisk i cech środowiska naturalnego, choć niewątpliwie także związanego pośrednio ze sferą działalności człowieka. Po drugie, antroponimy najdobitniej wyrażają w swym aspekcie funkcjonalnym ideę własności, chociaż w planie referencji jawnie zaprzeczają kryterium indywidualizacji (jeden obiekt – jedna nazwa); zwykle bowiem nosicielami tego samego imienia czy nazwiska są setki, tysiące, a nawet dziesiątki tysięcy osób; z kolei toponimy charakteryzują się znacznie mniejszym potencjałem referencyjnym, unikatowych nazw miejscowych jest zdecydowanie więcej niż antroponimów. Po trzecie, proces nominacji obiektów toponimicznych odbywa się zwykle na drodze motywowanej derywacji semantycznej, a nie na zasadzie mniej lub bardziej przypadkowego wyboru, jak to ma miejsce np. w odniesieniu do imion¹³.

Antropocentryczny charakter nazw osobowych uwidacznia się w zależnościach ilościowych w analizowanym materiale frazeologicznym języka polskiego i rosyjskiego. Jak powszechnie wiadomo, cała frazeologia jest wyraźnie napiętnowana antropocentrycznie, stąd komponenty antroponimiczne o wiele lepiej służą charakterystyce całej sfery życiowej i społecznej człowieka niż nazwy miejscowe. Na 232 jednostki frazeologiczne z komponentem onomastycznym języka polskiego niewiele ponad 35% zawiera w swej strukturze toponim lub derywat odtoponimiczny. W języku rosyjskim sytuacja przedstawia się analogicznie: na 390 jednostek komponent toponimiczny zwiera około 28% jednostek.

Z kolei analiza zgromadzonego materiału faktograficznego w aspekcie ideograficznym wykazała, iż najobszerniejsza grupa frazeologizmów z komponentem toponimicznym (również w formie derywatu odonomastycznego) dotyczy sfery

Rys. 1. Frazeologizmy z komponentem onomastycznym w języku polskim

Rys. 2. Frazeologizmy z komponentem onomastycznym w języku rosyjskim

charaktersytyki zjawisk, stanu, procesu, zachowania: *odkryć Amerykę* – ‘dowieść czegoś oczywistego lub tego, co zostało już dowiedzione’ (WSF); *obrona Częstochowy* – ‘zacięta, zażarta, a często również chaotyczna, bezładna obrona korzystnego wyniku; odpieranie zmasowanych ataków przeciwnika przez

¹³ C.M. Толстая, *op. cit.*, s. 24–25.

broniącą się drużynę' (SFWP); *ruch jak na Marszałkowskiej* – 'jest tłoczno, tłumnie' (WSMN); *jechać do Rygi* – 'wymiotować' (WSF); *siedzieć, siąść po turecku* – 'siedzieć, siąść ze skrzyżowanymi nogami i stopami podciągniętymi pod kolana' (WSF); *(nosić, wozić) wodę do Wisły* – 'wykonywać zbędną pracę; robić głupstwa, działać na opak' (WSMN); *арабские сказки* – 'что-н. удивительное, неожиданное, невероятное, экзотическое' (СРФ); *аркадская идиллия* – 'беспечное, ничем не омраченное существование' (СРФ); *вавилонское пленение* – 'о тяжелой неволе' (СРФ); *вавилонь строить* – 'чудить, вести себя экстравагантно, чудаковато' (СРФ); *разводить Вавилонь* – 'говорить или писать намеками, обиняками, затемняя суть дела' (ФСРЯ); *Дунаем смотреть (глядеть)* – 'о чьем-л. угрюмом, неприветливом, строгом взгляде' (СРФ); *кануть в Лету* – 'бесследно исчезнуть, быть забытым' (ФСЛ).

Druga grupa analizowanych frazeologizmów posłużyła do **bezpośredniej nominacji człowieka lub zbiorowości** według jednej, wybranej cechy: *bogaty (wuj, wujek, wujaszek) z Ameryki* – 'ktoś zamożny, wpływowy, kto może pomóc w osiągnięciu, zdobyciu czegoś' (WSMN); *wieża Babel* – 'o zbiorowości mówiącej różnymi językami' (SFWP); *ćwok zza Buga* – 'cham, dureń' (WSMN); *jakby uciekł z (Tworek, Kobierzyna, Drewnicy)* – 'wariat, szalony, niespełna rozumu, chory psychicznie' (WSMN); *trąba jerychońska* – 'o niezaradnej, roztargnionej osobie' (WSF); *diabeł wenecki* – 'osoba dziwacznie przebrana; cudak, dziwak' (SFJP); *французик из Бордо* – 'o некоторых заносчивых, хвастливых иностранцах' (СРФ); *вавилонская блудница* – 'крайне rozwiązła, rozpustna, rozpustna kobieta' (СРФ); *казанская (казанский) сирота* – 'человек, притворяющийся несчастным, обиженным, беспомощным и т. п., чтобы вызвать сочувствие жалостливых людей' (СРФ); *коломенская верста* – 'человек очень высокого роста; верзила' (ФСРЯ); *курский соловей* – 'человек, который хорошо поёт' (СРФ); *Тартапен из Тараскона* – 'o лживом, болтливом и хвастливом человеке' (СРФ).

Spośród pozostałych grup ideograficznych można wymienić następujące:

– **charakterystyka uczuć i stanów emocjonalnych**: *śmiech abderecki* – 'śmiech szyderczy, kpiarski lub taki, którego nie można powstrzymać' (WSF); *вавилонская тоска* – 'o глубокой тоске, сильных переживаниях' (СРФ); *вавилонский плач* – 'o сильной печали, тоске' (СРФ); *египетские казни* – 'o крайне тяжелых бедствиях, мучениях, напастях' (СРФ); *сардонический смех* – 'злобный, желчный, едкий, язвительный смех' (СРФ);

– **charakterystyka obiektów i miejsc**: *trójkąt bermudzki* – 'o miejscu, gdzie ktoś lub coś ginie'; *Sodoma i Gomora* – 'o miejscu wielkich występków i rozpusty' (WSF); *spartańskie warunki* – 'okoliczności bytowania surowe, bez wygód' (WSMN); *вавилонская башня* – 'ob очень высоком здании, строении' (ФСЛ); *новый Вавилон* – 'o гигантском, многолюдном индустриальном городе' (СРФ); *Муромский лес* – 'o притоне разбойников' (СРФ);

– **określenia przedmiotów, materiałów, wyrobów**: *bengalskie ognie* – 'ognie sztuczne, fajerwerki' (SFJP); *китайская трава* – 'чай' (ФСЛ); *париж-*

ская зелень – ‘porożek dla iстребления грызунов’ (ФСЛ); *страсбургский (страсбурга) пирог* – ‘паштет из дичи’ (ФСЛ);

– **określenia dotyczące rzeczywistości politycznej, społecznej, etnicznej:** *angielska flegma* – ‘opanowanie, zimna krew przypisywane Anglikom’ (WSF); *Europa ojczyzn* – ‘idea zjednoczenia Europy, w której są otwarte granice i jest zachowana odrębność poszczególnych narodów’ (WSF); *polskie (piekło, piekielko)* – ‘przykre nawyki Polaków, skłonność do kłótni, niedocenywanie wartościowych ludzi, zawiść’ (WSMN); *słoń a sprawa polska* – ‘każda rzecz, każdy temat może się wiązać z kwestią polską’ (WSMN); *Америка для американцев* – ‘в дела американских континентов нельзя допускать вмешательства’ (СРФ); *гальский петух* – ‘перифрастическое наименование Франции и французов’ (СРФ); *жандарм Европы* – ‘о Российской империи’ (НРФ); *рука Москвы* – ‘о политике СССР в западной прессе’ (НРФ); *северная Пальмира* – ‘образное название Санкт-Петербурга’ (СРФ); *шведская модель [социализма]* – ‘комплекс преобразований и реформ, длительное время проводимых социал-демократическими правительствами Швеции, а также построенное в результате социал-демократических преобразований и реформ общество с высоким уровнем жизни и высокой степенью социальной защищенности граждан’ (НРФ).

Zarysowana ogólna klasyfikacja ideograficzna frazeologizmów z komponentem toponimicznym dowodzi, że analizowane jednostki służą jako środki wtórnej nominacji w wielu zróżnicowanych sferach rzeczywistości pozajęzykowej. Transformacja swoistego znaczenia toponomastycznego z onimu na semantykę związku frazeologicznego zachodzi tylko w nielicznych przypadkach. Fakt ten świadczy o dosyć dużym i różnorodnym potencjale nominacyjnym tego typu nazw własnych, które genetycznie oznaczają wyłącznie określone miejsce, konkretnie usytuowane w przestrzeni ziemskiego globu.

Komponenty onomastyczne w badanych jednostkach frazeologicznych tworzą niejednorodną grupę. Spotykamy bowiem wśród nich:

1) **ojkonimy**, np.: *Berdyczów, Canossa, Częstochowa, Drewnica, Tworki, Filippi, Sodoma, Gomora, Waterloo, Афины, Бордо, Каносса, Москва, Рига, Рим, Ташкент, гамбургский* (od *Гамбург*), *казанский* (od *Казань*), *троянский* (od *Троя*);

2) **choronimy**, np.: *Амерыка, angielski* (od *Anglia*), *austriacki* (od *Austria*), *азыатски* (od *Azja*), *czeski* (od *Czechy*), *Europa, Francja, Maroko, perski* (od *Persja*), *pruski* (od *Prusy*);

3) **oronimy**, np.: *Kaukaz, Marymont, Геликон, Голгофа, Парнас, Пелион, Осса*;

4) **hydronimy**, np.: *Bug, Rubikon, Wisła, Дунай, Лема, Рубикон, Гунно-крена, силоамский*.

Zaobserwowane zróżnicowanie nie jest jednak zbyt rozbudowane pod względem różnych jakościowo jednostek onomastycznych. Dominują bowiem przede wszystkim ojkonimy i choronimy, a więc nazwy tych miejsc, które są najbliższe człowiekowi i stanowią jego przestrzeń życiową. Nasuwa się więc następujący

wniosek: antropocentryczny charakter języka i jego wytworów przejawia się nie tylko w antroponimach jako bezpośrednich charakterystycznych i wyspecjalizowanych „etykietach” językowych człowieka, lecz także pozostałych jednostkach, których związek ze sferą ludzkiej egzystencji jest tylko pośredni.

Toponimy to zatem nie tylko obszerny zasób nazw geograficznych, jeden z dwóch głównych – obok antroponimów – typów jednostek onomastycznych, lecz także różnorodne i bogate źródło środków wtórnej nominacji językowej, zarówno w użyciach okazjonalnych, tekstowych, jak i w utartych i względnie stałych konstrukcjach syntaktycznych, do których zaliczają się niewątpliwie związki frazeologiczne.

Niebagatelne jest także ich znaczenie kulturowe. To właśnie dzięki celnie dobranym konotacjom istniejącym na poziomie jednostki frazeologicznej utrwaliły się w badanych związkach z komponentem toponimicznym różnorodne realia obu kultur – polskiej i rosyjskiej. Niemało w nich również cech wspólnych, uniwersalnych dla całej, szeroko pojętej kultury europejskiej. Są to więc niewątpliwie wytwory językowe o znacznym potencjale kumulatywnym. Z tego m.in. względu zasługują na odrębne i uważne potraktowanie, zwłaszcza w opracowaniach leksykograficznych.

Źródła

- НРФ – Мокиенко В.М., *Новая русская фразеология*, Ополе 2003.
 СРФ – Бирих А.К., Мокиенко В.М., Степанова Л.И., *Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник*, Санкт-Петербург 1998.
 ФСЛ – *Фразеологический словарь русского литературного языка*, т. 1–2, под ред. А.И. Федорова, Москва 1997.
 ФСРЯ – *Фразеологический словарь русского языка*, под ред. А.И. Молотков, Москва 1968.
 SBJP – Godyn J., *Od Adama i Ewy zaczynać. Mały słownik biblizmów języka polskiego*, Kraków–Warszawa 1995.
 SFJP – Skorupka S., *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1–2, wyd. 9, Warszawa 1999.
 SFWP – Bąba S., Liberek J., *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2001.
 WSF – *Wielki słownik frazeologiczny z przysłowiami*, oprac. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Warszawa 2005.
 WSMN – Müldner-Nieckowski P., *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2003.

Literatura

- Алефиренко Н., *Коннотация и прагматика „языка культуры”*, [w:] *Славянские языки в свете культуры*, отв. ред. М.А. Алексеенко, Москва–Иццин–Грайфсвальд 2006, s. 8–27.
 Березович Е.Л., *Теория коннотации в современной лингвистической семантике и ономастике*, [w:] *Ономастика в кругу гуманитарных наук. Материалы международной научной конференции, Екатеринбург, 20–23 сентября 2005 г.*, Екатеринбург 2005, s. 10–13.

- Бондалетов В.Д., *Русская ономастика*, Москва 1983.
- Максимчук Н.А., *Фразеоним как функциональная ономастическая единица*, [w:] *Русский язык: исторические судьбы и современность. III Международный конгресс исследователей русского языка. Труды и материалы*, сост. М.Л. Ремнёва и А.А. Поликарпов, Москва 2007, s. 170–171.
- Отин Е.С., *Словарь коннотативных собственных имён*, Донецк 2004.
- Солодуб Ю.П., *Роль словесного комплекса-прототипа в реализации коннотативных возможностей фразеологизма*, *Филологические Науки* 1996, №1, s. 67–79.
- Толстая С.М., *К понятиям апеллативизации и онимизации*, [w:] *Ономастика в кругу гуманитарных наук. Материалы международной научной конференции, Екатеринбург, 20–23 сентября 2005 г.*, Екатеринбург 2005, s. 24–27.
- Шутковски Т., *Оним как средство мотивации фразеологического значения в русском и польском языках*, [w:] *Россия–Польша: филологический и историко-культурный дискурс*, под ред. С.Г. Шулежковой, Магнитогорск 2005, s. 510–516.
- Dereń B., *Pochodne nazw własnych w słowniku i w tekście*, Opole 2005.
- Jaracz M., *O nazewnictwie geograficznym we frazeologii (na podstawie „Nowej księgi przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich” pod red. Juliana Krzyżanowskiego). Rekonesans badawczy*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, pod red. M. Biolik, Opole 2003, s. 447–455.
- Kaleta Z., *Znaczenie nazw własnych w ujęciu językoznawców*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, Warszawa–Kraków 1998, s. 25–28.
- Mrózek R., *Nazwy geograficzne w różnicowaniu motywacyjno-funkcjonalnym*, [w:] *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, red. R. Mrózek, Katowice 2004, s. 65–87.
- Rutkowski M., *Nazwy własne w strukturze metafory i metonimii*, Olsztyn 2007.
- Skowronek K., Rutkowski M., *Media i nazwy. Z zagadnień onomastyki medialnej*, Kraków 2004.

Toponyme als Mittel sekundärer Nomination (am Beispiel der Phraseologismen mit onomastischer Komponente im modernen Russischen und Polnischen)

Zusammenfassung

Das Ziel des vorliegenden Artikels ist eine Darstellung der Erscheinung sekundärer Nomination hinsichtlich der Toponyme als Komponenten phraseologischer Wendungen.

Der Prozess semantischer Motivation solcher Wendungen weist eindeutig auf die funktionale Spezifik onomastischer Einheiten hin. Sie sind nicht nur konstitutives, obligatorisches, dem Komponentenaustausch nicht unterliegendes Element, sondern auch eigenartiger ethnokultureller „Träger“. Im Rahmen der Struktur phraseologischer Einheit unterliegen onomastische Komponenten der Appellativisierung und erhalten somit einen neuen, sekundären Sprachstatus mit festem, dauerhaftem, nichtokkasionellem Charakter.